

NIEMCZA

pierwszym pastorem w N. (1535-55) był Ch. von Hund; 1609 protestantów zrównano w prawach z katolikami, ale od 1695 mogli uczestniczyć jedynie w nabożeństwach protest. w kościele św. Jerzego, a po jego zamknięciu 1697-1707 zostali pozabawieni świątyni; w XIX w. ewangelicy stanowili 2/3 mieszk. (wówczas należeli do ewang. diecezji brzeskiej); od 1819 działała tu szkoła protest.; 1947 kościół ewang. przejęli katolicy.

MPT II 576; M. i T. Kaletynowie, *Niemcza*, Wr 1973; *Dolny Śląsk w kregu kultury polskiej – N. Materiały z sesji popularno-naukowej w N.*, Wałbrzych 1978; SzmWr (1971) 149-150, (1979) 128-129; LMP 531-532; J. Czerwiński, *Dolny Śląsk. Przewodnik*, Wwa 1999, Wr 2009, 136-137; H. Faryna-Paszkiewicz, M. Omilanowska, R. Pasticzny, *Atlas zabytków architektury w Polsce*, Wwa 2001, 387; N. *wielka historia małego miasta*, Wr 2002; *Niemcza*, Wr 2003; J. Pilch, *Leksykon zabytków architektury Dolnego Śląska*, Wr 2005, 240-241; R. Eysymontt, *Przewodnik historyczny po ziemi niemczańskiej*, Niemcza 2006; *Zabytki sztuki w Polsce. Śląsk*, Wwa 2006, 594-595; E. Małachowicz, *Architektoniczne ślady chrystianizacji Śląska w IX-X w.*, Nauka 15(2008) z. 3, 161-176; *Słownik geografii turystycznej Sudetów XXI. Wzgórze Niemczańsko-Strzelińskie. Przedgórze Paczkowskie*, Wr 2008, 14-31.

Marek Robert Górniak

NIEMCZYK JAN BOGUSŁAW, ur. 7 II 1926 w Krakowie, zm. 25 XII 1990 w Warszawie, teolog i biblista protest., syn Wiktora.

W 1947-51 studiował na Wydz. Teologii Ewang. UW, a 1957-58 na uniwersytecie w Heidelbergu; 1960 uzyskał doktorat z teologii; 1962 objął Katedrę ST w ChAT; był członkiem Komisji Przekładu *Pisma Świętego* (przy pol. oddziale Bryt. i Zagranicznego Tow. Biblijnego), której efektem jest tzw. *Biblia Warszawska* z 1975 (przełożył kilka ksiąg ST); od 1969 został kierownikiem Katedry Wiedzy NT i Języka Gr. w ChAT; 1980 otrzymał stopień prof. teologii ewang.; 1981-87 pełnił funkcję rektora ChAT.

Do gł. prac N. należą *Kompendium wstępu do ST* (Wwa 1973), *Apostoła Pawła List do Rzymian. Komentarz* (Wwa 1978) i *Dzieje ludów biblijnych w zarysie* (Wwa 1978; z A. Tschirschnitzem); nadto N. (z J.T. Maciuszko) opracował, uzupełnił i wydał 2 wcześniejsze prace swego ojca *Historia religii* (Wwa 1962, 1986²) i *Filozofia religii* (Wwa 1964, 1987²).

J.T. Maciuszko, EncRel VII 300-301.

Stanisław Józef Koza

NIEMCZYK WIKTOR, ur. 20 XI 1898 w Bystrzycy (Śląsk Cieszyński, Zaolzie), zm. 18 XI 1980 w Warszawie, teolog protest., ojciec Jana Bogusława.

Po wojnie polsko-bolszewickiej, w której uczestniczył jako oficer Wojska Pol., studiował teologię ewang. na UW (do 1924) i w Wiedniu (1924-25); 1925-39 był prob. parafii ewang. w Krakowie; wykładał religioznawstwo na Wydz. Teologii Ewang. UW; 1932 uzyskał doktorat z teologii; po II wojnie świat. powrócił do pracy duszpast. w parafii krak.; od 1946 był kierownikiem Katedry Teologii Systematycznej odrodzonego Wydz. Teologii Ewang. UW; był organizatorem (1954-65 rektorem) ChAT; jako przew. Komisji Przekładu *Pisma Świętego* przy pol. oddziale Bryt. i Zagranicznego Tow. Biblijnego przyczynił się do wydania 1975 tzw. *Biblii Warszawskiej* (należał także do grona jej tłumaczy).

W swoich badaniach N. koncentrował się na zagadnieniach z zakresu teologii systematycznej, historii doktryn teol. (zwł. teologii M. → Lutra) i religioznawstwa. Opublikował m.in.: *Idea zbawienia i odkupienia w religii ST* (Wwa 1932), *Zagadnienie cierpienia w religii i filozofii* (Wwa 1936), *Dogmatyka ewangelicka* (Wwa 1967), *Historia dogmatów* (Wwa 1961, 1966), *Historia religii* (Wwa 1962, 1986²) i *Filozofia religii* (Wwa 1964, 1987²). N. tłumaczył też dzieła M. Lutra na język pol. (gł. *O niewolnej woli*, Wwa 1977; *O wolności chrześcijańskiej*, Wwa 1991) i niektóre tzw. księgi symboliczne luteranizmu (*Apologia Konfesji augsburskiej*, w: *Wybrane księgi symboliczne Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego*, Wwa 1980, 159-343; *Artykuły szmalkaldzkie*, tamże 352-381; *Traktat o wła-*

dzy i prymacie papieża, tamże 383-398; zostały wydane też w: *Księgi wyznaniowe Kościoła Luterskiego*, BB 1999, 165-325, 336-358, 359-369).

J. Golec, S. Bojda, *Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej*, Cieszyn 1993, I 203-204; J. Szturc, *Ewangelicy w Polsce. Słownik biograficzny XVI-XX wieku*, BB 1998, 215-216; J.T. Maciuszko, EncRel VII 301.

Stanisław Józef Koza

NIEMEKSZA ANTONI ks., ur. 1825 na Wołyniu lub Podolu, zm. 27 XI 1878 w Wilnie, teolog, kanonik kapituły wileńskiej.

W 1838 wstąpił do dominikanów w Wilnie (imię zak. Jacek), gdzie odbył studia filoz.; po kasacie klasztoru 1844 przeniósł się do wil. seminarium duch., skąd skierowano go do Akademii Duch. w Petersburgu; 1848 otrzymał stopień kandydata teologii i przyjął święcenia kapł.; 1849 uzyskał magisterium z teologii i objął w Akademii funkcje prefekta i bibliotekarza, 1851 katedrę historii Kościoła i prawa kan., a 1854 dostał nominację profesorską; po usunięciu go 1860 przez rektora A.K. → Bereśniewicza (m.in. za ugodowe stanowisko wobec władz carskich i nadużycia finansowe w bibliotece) powrócił do Wilna i został 1861 administratorem parafii św. Jana, wizytatorem klasztorów i kanonikiem honor.; 1863 za poparciem rządowym został prałatem nadetatowym kapituły wil.; nieprzychylnie nastawiony do powstania styczniowego, jako spowiednik więzienny w Wilnie nakłaniał więźniów do składania zeznań, asystował przy publ. egzekucjach powstańców na placu Łukiskim, brał udział w policyjnych rewizjach klasztorów i parafii; przyczynił się również do zesłania kilku kapłanów wil. na Syberię; cieszył się zaufaniem i życzliwością gen. gubernatora M.N. Murawiewa, dzięki któremu otrzymał order św. Anny oraz znaczne korzyści materialne; po śmierci ks. J. Bowkiewicza 1866 doprowadził do wyboru przez kapitułę ks. P. Zylińskiego na rządzącego diecezji; wraz z nim i ks. E. Tupalskim stanowił grono tzw. księży rządowych; od 1866 uczestniczył w pracach Komisji Rewizyjnej, która z polecenia władz przygotowała i wydała 1869 ros. tłumaczenia modlitewników, kazań, rytuału (*Trebnik*, Wl 1869) i *Ewangelii* na język ros.; N. przetłumaczył też i wydał modlitewnik A.E. Odyńca *Ołtarzyk rzymsko-katolicki czyli zbiór katolickiego nabożeństwa* (Wl 1846) jako *Rimsko-katolickiej ołtarik* (Wl 1869); po śmierci ks. M. Herburta 1873 objął urząd dziekana kapituły katedralnej.

[A. Ważyński], *Litwa pod względem prześladowania w niej rzymsko-katolickiego Kościoła szczególnie w diecezji wileńskiej od roku 1863 do 1872*, P 1872 (passim); J. Przybyszewski, *Język rosyjski w katolickim rytuale i w dodatkowym nabożeństwie*, Lw 1887, 11-16; Z.Sz. Feliński, *Pamiętniki*, Lw 1911, 1986² (passim); J. Kurczewski, *Kościół zamkowy czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju*, Wl 1916, III (passim); Z. Nagrodzki, *Rola duchowieństwa katolickiego w godzinie prób i cierpień na terenach Litwy i Białorusi (1863-1883)*, Wl 1935, 17-24; R. Bender, PSB XXII 788; I. Wodzianowska, *Rzymskokatolicka Akademia Duchowna w Petersburgu 1842-1918*, Lb 2007, 118-119, 135-136.

Stawomir Brzozecki

NIEMENCZYN, litew. **Nemenčinė**, miasto w archidiecezji wil. na Litwie.

Wzmiankowany po raz pierwszy 1338, od XVI w. należał do dóbr król.; 1766 stał się starostwem niegrodowym, a nast. własnością bpa I.J. → Massalskiego (dążył do zamiany dóbr rodowych w N. na biskupie w Werkach); 1775 wszedł w skład funduszu Komisji Edukacji Nar.; 1794 powstańcy pod wodzą J. Jasińskiego starli się pod N. z wojskami ros.; 1830 stacjonował tu oddział powstańczy K. Parczewskiego (właściciela pobliskiego Czerwonego Dworu); 1842 N. został zniszczony w wyniku pożaru; podczas powstania styczniowego w pobliżu N. oddziały pol. stoczyły bitwę z wojskami ros.; obecnie ponad połowę mieszkańców stanowią Polacy; działa tu pol. szkoła średnia, od 2000 Muzeum Etnograficzne Wileńszczyzny, organizację polonijną, corocznie organizowany jest Festiwal Kultury Polskiej Ziemi Wil. „Kwiaty Polskie”.